

12 Maddede İstanbul Sözleşmesi Bize Ne Öğretti?

Mücahit GÜLTEKİN, 30 Mart 2021

<https://islamianaliz.com/m/3925/12-maddede-istanbul-sozlesmesi-bize-ne-ogretti>

Bir toplum geleceği üzerinde inisiyatif sahibi olmak istiyor ise, başına gelen olayları soğukkanlı bir şekilde değerlendirmeli, muhasebesini yapmalı ve kolektif bir özeleştiride bulunmalıdır. Bunu yapmadığı takdirde kazanımlar kalıcı olmayacak, hezimetler de geçici olmayacaktır. Biz toplum olarak maalesef tecrübelerimiz üzerinde yeterince düşünmüyoruz. Genelde tarihi bir zaferler anlatısı olarak kurguluyor, zaaflarımızın kritiğini yapmıyoruz.

İmzalanmasının üzerinden 10 yıl, yürürlüğe girmesinin üzerinden 7 yıl geçtikten sonra, 20 Mart 2021 tarihinde İstanbul Sözleşmesi fesh edildi. Peki, bu 10 yıllık süreç bize ne öğretti? Hangi zaaflarımızı açığa çıkardı? Hangi eksikliklerimizi yüzümüze vurdu? Kısacası İstanbul Sözleşmesi bize ne öğretti? Bunların içinden özellikle öne çıkanları 12 maddede özetlemek istiyorum. Şüphesiz olumlu ve güzel şeyler de oldu. Ama ben bu yazıda daha çok görebildiğim eksiklik ve yanlışlıklara dikkat çekmeye çalışacağım.

1. Hukuk metinleri okumadığımızı, fikri takip yapmadığımızı öğretti.

Şunu kabul etmeliyiz ki, İslami kesim İstanbul Sözleşmesi'ne yaklaşık sekiz yıllık bir gecikmeyle tepki gösterebildi; aile çözülmeye, toplumsal cinsiyet ideolojisi okullara sirayet etmeye başladıktan sonra... STK'larımızın, kanaat önderlerinin, cemaat liderlerinin hukuk metinleri okumadığını, fikri takip yapmadığını gördük. Herkesin kendine şu soruyu sorması gerekir: Biz neden bir sorun/problem kucağımıza geldikten sonra, o sorun görünür olduktan sonra harekete geçiyoruz? Üstelik "aile" gibi çok önem verdiğimizizi söylediğimiz bir konuda?

Ne yapabiliriz?

STK'larda politik takip kurulları oluşturulmalıdır. Bu sadece aile alanında değil; enerji, gıda, çevre, tarım, eğitim, askeri politikalar, kültür politikaları vb. her alanda olmalıdır. Bu kurullar aynen bir gölge Meclis Komisyonu gibi çalışmalı, bir yasa Meclis'in gündemine daha gelmeden o yasayla ilgili kendi değerlerimize dayalı eleştiri, öngörü ve tekliflerini hazırlamalıdır.

2. Özellikle uluslararası hukuk metinlerinde geçen her bir kavramın ne denli önemli olduğunu öğretti.

İstanbul Sözleşmesi'nde geçen, ilk bakışta çok bir şey ifade etmeyen ya da pozitif anlam çağrışımlarına sahip olan "şiddetin önlenmesi", "toplumsal cinsiyet eşitliği", "cinsel yönelim", "cinsel kimlik" gibi kavramların yeni bir toplum inşa etmenin araçları olarak kullanıldığını öğrendik. Özellikle uluslararası hukuk metinlerinde geçen her kavramın ne denli önemli olduğunu gördük. Bu kavramların ne evrensel, ne bilimsel, ne de objektif olmadığını; ideolojik değer yargılarıyla yüklü olduğunu öğrendik. Buna rağmen dindar/İslami kesimin içinden gelen başta hukukçularımızın ve sosyal bilimcilerimizin bu kavramlara karşı muhalif bir hat oluşturamadığına, alternatif söylemler geliştiremediğine şahit olduk.

Ne yapabiliriz?

Hukukçularımız, ilahiyatçılarımız, sosyal bilimcilerimiz hukuk metinlerinde geçen kavramların ideolojik ve ahlaki bağlantılarını analiz etmeli, sorgulamalıdır. Bir toplumun sadece asker postallarıyla değil, kavramlarla da işgal edilebileceğinin farkında olunmalıdır. Bunun için hukuk felsefesi ve ahlak felsefesi gibi alanlarda hem kendi coğrafyasının hem de rakip ideolojik akımların değerlerini analiz eden insanlar yetiştirmeliyiz. Hukuku, tıbbı, psikolojiyi sadece bir uygulama alanı, sadece mesleki bir pratisyenlik olarak gören anlayışı değiştirmeliyiz.

3. Sivil toplum-siyaset ilişkisinin sağlıklı bir zeminde yürümediğini öğretti.

Siyasetçilerin, ne kadar tecrübeli olurlarsa olsunlar, yanılacaklarını, bir metnin içinde geçen kavramların ideolojik uzantılarını fark edemeyebileceklerini bir kez daha gördük. Bu aynı zamanda dindar/İslami kesimin siyasetle ilişkisinin sağlıklı olmadığını da bize gösterdi. Siyasetçiyle "alış-veriş" ve "çıkar" mantığına dayanan; tarafgir bir bakış açısının siyasete dönük muhasebe ve kritik kanallarını tıkadığını gördük.

Ne yapabiliriz?

Özellikle sivil toplum kendi bölgesinden seçilen siyasetçilerle değer merkezli bir ilişki kurmalıdır. Kendi cemaatsel çıkarları için "talep eden" bir ast-üst ilişkisini bırakmalı; kendi değerleri için "takip eden", "sorgulayan", "yapıcı" bir dil ve üslup geliştirmelidir.

4. Gelenek ve yanlış dini algılardan kaynaklanan sorunlarımızla yeterince yüzleşmediğimizi öğretti.

Dinin yanlış yorumlanmasından kaynaklanan, yanlış örf ve geleneklerimizden kaynaklanan kadını aşağı, erkeği üstün gören tutumların, davranışların uluslararası metinler ve seküler ideolojiler tarafından araçsallaştırıldığını, buna rağmen bu anlayışın kendini yeterince muhasebe etmediğini gördük.

Ne yapabiliriz?

Bir özeleştirici ve muhasebeye ihtiyacımız var. Kendi kadın-erkek anlayışımızı sorgulamaya ihtiyacımız var. Herhangi bir aşağılık ya da üstünlük kompleksine kapılmadan bu konuyu ele almak zorundayız. Ne seküler ideolojilerin bize yönelttiği eleştiriler tamamen haksız, (araçsallaştırılması ayrı bir konu) ne de geleneksel anlayış ve uygulamalar tamamen yanlıştır. Özür dileyici ya da savunmacı olmadan, cesaretle ve tefrik edici bir perspektifle öz muhasebe yapabilmeliyiz.

5. İdeoloji yüklü felsefi ve düşünsel akımlara karşı aynı ağırlıkta cevaplar üretmediğimizi öğretti.

Okumadığımızı, araştırmadığımızı, fikri takip yapmadığımızı gördük. Hemen her cemaatin/STK'nın kendi gündemiyle meşgul olduğunu, kendi ilgi alanına girmeyen konuları takip etmediğini gördük. Bu süreç bize, ideoloji yüklü düşünsel/felsefi akımlara karşı aynı düşünsel ve felsefi ağırlıkta cevaplar üretmediğimizi gösterdi. Alelacele yapılan basın açıklamaları, yayınlanan yazılar, üretilen bilgiler, TV'lerde yapılan programlar konuyu etraflıca kavramadığımızı ve yeterli bir hazırlığımızın olmadığını ortaya koydu. Doğru politikalar ancak nesnel ve doğru verilere dayanarak oluşturulabilir. "Karşı bilgi" ve "karşı veri" üretebilecek kurumlara, kişilere sahip olmadığımızı anladık. Yaşadığımız sürecin anahtar kavramları olan "toplumsal cinsiyet", "cinsel yönelim", "şiddet" gibi kavramlara ilişkin hemen hiç bir ciddi araştırma/belge/istatistik yayımlayamadığımızı gördük. Hatta (iyi niyetli de olsa) İstanbul Sözleşmesi'ne muhalif duran pek çok kişinin temelsiz, yanlış, kavramları birbirine karıştıran bir söylemle muhalefet etmeye çalıştıklarını gözlemledik.

Ne yapabiliriz?

Düşünsel, fikrî ve araştırmaya dayanan çalışmalar yapmak zordur; zaman ve yetişmiş insan ister. Bir şeye tepki göstermek yeterli değildir, önemli olan o tepkiyi doğru bir şekilde temellendirebilmektir. Bunun için uzun vadeli çalışabilme sabrına ve olgunluğuna sahip araştırma

kurumlarına ihtiyacımız var. STK'ların/cemaatlerin "yer-yurt-burs-yardım-sohbet" döngüsünü aşan bir çalışma perspektifi ortaya koyması gerekmektedir. Fetâvâ-i Hindiyeye okuyan ama Judith Butler'ın ismini bile duymamış öncülerle bize dayatılan sürece direnmemiz çok mümkün görünmüyor. Belki bunları herkesin bilmesi gerekmiyor ama her kurumun içinden birilerinin -gücünün yettiğinde- bunlarla ilgilenmesi gerekiyor. Bunun için STK'ların ve ticaret erbabının "düşünce, fikir ve bilgi üretimine" de kaynak ayırması gerekiyor. Hatta bu alana öncelik tanınması gerekiyor.

6. Sağlıklı ve adil bir mücadele dili ve stratejisi kuramadığımızı öğretti.

Sağlıklı bir muhalif dil ve mücadele usulüne sahip olmadığımızı gördük. "Kaş yapayım derken göz çıkarmak" ülkemizdeki en derin, köklü ve önemli sorunlardan biri. Bunun muhtemelen pek çok sebebi var ama en öne çıkan nedenleri arasında "bilgisizlik" ve "hamaset/duygusallık" var. Muhalefet ettiği tarafın tabanını dışlayan, hasımlaştıran ve hatta doğrudan kişileri hedef alıp "söven, hakaret eden" bir mücadele anlayışı rakibini değil, öncelikle kendini düzeltmesi gerekir. İstanbul Sözleşmesi'ne yönelik yürütülen muhalefet sürecinde maalesef bu anlayışın örneklerini sıklıkla gördük.

Ne yapabiliriz?

Hemen her mücadelenin zaman zaman tansiyonu yükselir; provokasyonlara ve kışkırtmalara maruz kalır. Sadece kendi duygularına gömülmüş, kendi hissiyatı tarafından esir alınmış ama rakibine empati yapmayan mücadele insanları, bir yankı odasına hapsolme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Böylesi mücadele ortamlarında bazen söylenecek/söylenmiş bir kelime, bir söz verilmek istenen mesajın önünde dağlar gibi engel oluşturur. Meydana/sahaya çıkmak isteyen (ki sahada olmak en azından bir gözümüzle sahayı takip etmek bence bir zorunluluktur), stratejik düşünme, stratejik hareket etme bilincine de sahip olması gerekir. Genel mücadele ilkeleri olduğu gibi, her konunun kendine özgü mücadele ilkeleri de olur. Konuya özel mücadele dili ve mücadele yöntemleri konusunda özel eğitimler almak-vermek gerekir.

7. Organizeli, işbirliği içinde yürüyen ve insicamlı bir muhalefet hattı oluşturamadığımızı öğretti.

İstanbul Sözleşmesi'ne karşı muhalefet yürüten pek çok farklı kesim olmasına rağmen, bunlar arasında bir organizasyon, işbirliği ve işbölümü yapılamadığına şahit olduk. Pek çok STK/cemaat sorunu kendi zemininde konuştu ama bu STK'ların ortak bir zeminde, ortak bir

dil ve strateji içinde bu sorunu konuşacak, çözüm yolları üretecek ortak zeminler üretemediğini gördük, hâlâ da öyle.

Ne yapabiliriz?

Sağlıklı bir sivil muhalefetin oluşabilmesi kimi nüanslarla aynı pozisyonu paylaşan kişi ve kurumların asgari ortak noktalarda buluşulabilmesini, belirli ilkelere bağlı olarak, yol haritası ve eylem planı ortaya koyabilmesini gerektirir. Bu konuda özellikle tecrübeli kişi ve kurumların böylesi zeminlerin oluşması için çaba göstermesi gerekir. Herkesin kendi tabelasını öne çıkarmaya çalıştığı "küçük hesapçı" yaklaşımlardan vazgeçilmesi gerekir.

8. İslami kesimin kendi içinde İstanbul Sözleşmesi'ni savunanlar (ya da savunmaya daha yakın duranlar) ile muhalefet edenler arasında sağlıklı bir tartışma zemini kuramadığımızı öğretti.

İslami kesim arasında hemen her konuda olduğu gibi bu konuda da birbiriyle çatışan farklı görüşler ortaya konuldu. Bu doğaldır, hatta faydalıdır. Çünkü farklı görüşler her bir tarafın kendi eksiklerini, yanlışlarını görmeye fırsat verir. Ama çatışan bu görüşlerin hamasetten, tarafgirlikten, ön kabullerden uzak zeminlerde tartışıldığı ve her bir tarafın diğer bir tarafı hüsn-ü zanla dinlediği zeminler var edilemedi.

Ne yapabiliriz?

Belirli periyotlarla farklı görüşlere sahip isimlerin bir araya gelip konuyu tartışması gereklidir. Tabii ki tartışmaları "kayıkçı kavgasına" dönüştüren bir tutum tartışma ortamlarını zehirler. Hiç kimsenin birbirini ikna etmek zorunda olmadığı ama herkesin bir diğerini "ikna olmaya açık" bir şekilde dinlemesi faydalı ve öğretici olacaktır.

9. Süreci doğru bir şekilde okumaya, anlamaya hizmet edecek bütüncül bir bilgi kaynağı oluşturamadığımızı öğretti.

Özellikle İstanbul Sözleşmesi'ne muhalefetin yaygınlaştığı son iki yıl içinde, muhalif görüşlerin, tepkilerin, düşüncelerin, akademik çalışmaların aktarıldığı; sürece ilişkin yaşanan olayların kronolojisinin tutulduğu, mağdurların görüşlerinin/yaşadıklarının verildiği, güncel ve teorik bilgilerin paylaşıldığı güvenilir bir bilgi kaynağının yokluğu çok açıktı. Bunu yapmaya çalışan bir kaç site olsa da bunlar bireysel çabalardan ibaret kaldı. Örneğin toplumsal cinsiyet ideolojisinden canı yanmış, muzdarip olmuş kişilerin deneyimlerinin, mahkeme süreçlerinin takip edilip paylaşıldığı bir site hayli önemliydi. Gazetelere/TV'lere yansımış ya da bireysel

sosyal medya hesapları tarafından paylaşılmış pek çok olay bulunmasına rağmen bunları kronolojik bir sıra içinde bir arada görebileceğimiz bir site hâlâ yok. Ayrıca bu deneyimlerin ve tecrübelerin gelecek kuşaklara aktarılması için profesyonel olarak hazırlanmış kitaplara ve belgesellere ihtiyaç var. Benim bilebildiğim kadarıyla bugüne kadar çekilmiş tek bir belgesel yok. Hâlbuki sadece erken evlilik mağdurlarının yaşadıklarından bile pek çok belgesel ortaya çıkabilirdi. Bu noktada akademisyen, düşünür, mağdur ve sanatçı işbirliğiyle ortaya konulacak ürünler hem konunun önemini doğru anlamak açısından, hem de yaşanan tecrübelerin gelecek kuşaklara aktarılması açısından çok kıymetlidir.

Ne yapabiliriz?

Böylesi mücadele süreçlerinin en önemli bileşeni kuşkusuz doğru ve zamanında verilmiş bilgidir. Konu özelinde bunu yapacak portalların açılması, dakik bir şekilde güncellenmesi gerekiyor. Örneğin şu sıralar "hayvan hakları" meselesinde de aynı ihtiyaç var. Sosyal medyada başıboş köpeklerin yarattığı sorunlar zaman zaman gündem olsa da Türkiye genelinde bu sorunun envanterini tutan, yaşanan olayları kronolojik bir şekilde aktaran bir site bu konunun doğru bir şekilde anlaşılmasına, gereken duyarlılıkların kazandırılmasına hizmet edebilir.

10. Manipülatif haberlere, yayınlara yeterli bir direnç ortaya koyamadığımızı öğretti.

İstanbul Sözleşmesi ve toplumsal cinsiyet savunusu yapan kesimler uzun yıllardır manipülatif istatistikler, ideolojik önyargılarla yazılmış haber ve araştırmalarla hareket etmesine rağmen bunları günü gününe ifşa edecek, doğruluğunu test edecek bir kaynaktan yoksun olduğumuzu gördük. Hâlbuki Türkiye'de bu bağlamda çıkarılan yasaların, en azından bir kısmı, manipülatif bilgilere dayanıyordu. Örneğin zamanın Adalet Bakanı Sadullah Ergin'in Meclis'te verdiği "son 7 yılda kadın cinayetleri %1400 arttı" bilgisiyle çelişen başka istatistikler bulunmasına rağmen bunlar zamanında ortaya çıkarılmadı.

Ne Yapabiliriz?

Bu tür geleceğimizi ilgilendiren konuların "propaganda savaşına" dönüştüğü ortamlarda kamuoyuna sunulan bilgilerin araştırılıp doğrusunun-yanlışının ortaya konulduğu siteler/kaynaklara büyük ihtiyaç var. Bir haberin/bilginin doğruluğunun nasıl test edileceği konusunda eğitim görmüş ekipler yetiştirilmesi gerekiyor.

11. Mücadeleyi uluslararası bağlama taşıyacak kanallarımızın, uluslararası işbirliği ve dayanışma sağlayacak mecralarımızın olmadığını ya da yeterince güçlü olmadığını öğretti.

Toplumsal cinsiyet ideolojisi küresel ölçekte uygulanan bir proje. Hindistan'dan Afganistan'a, Bangladeş'ten Nijerya'ya, İzlanda'dan Fransa'ya kadar pek çok ülkede bu projeler uygulanıyor. Oralarda ne tür sonuçlar veriyor, hangi stratejiler uygulanıyor; oralarda kimler nasıl muhalefet ediyor, bunları ya hiç bilmiyoruz ya da yeteri kadar bilmiyoruz. Hâlbuki dünyanın farklı ülkelerinde yapılanları bilmek, oralarda yürütülen muhalefetin argümanlarını tanımak ve oralarla dayanışma içinde bulunmak karşılıklı olarak her yeri güçlendirecektir. Proje küresel ise, savunma ulusal olamaz, olmamalıdır.

Ne Yapabiliriz?

Uluslar arası konferanslar, sempozyumlar ve çalıştaylar düzenlenebilir. Karşılıklı ziyaretler yapılabilir. Bu ülkelerde olup-bitenleri yansıtan konuya özel haber siteleri kurulabilir.

12. Akademik camiada muhalif bilimsel bilgi üretmediğimizi öğretti.

Bugün YÖK'ün sitesine girip, tez arama motorundan "toplumsal cinsiyet" ya da "cinsel yönelim" ile ilgili bir arama yaptığımızda, McDonalds'ın dünyanın her tarafında aynı hamburgeri üretmesi gibi, neredeyse bir birinin aynı, akredite bilgiyle dolu yüzlerce tezle karşılaşıyoruz. Konuya farklı bir perspektiften bakan akademik yayınların neredeyse hiç olmadığını söyleyebiliriz. Bilgi üretmeden nasıl mücadele edebiliriz? Sadece küresel ölçekte akredite edilmiş, hegemonik bilgiye maruz kalan öğrencilerden/akademisyenlerden bu küresel projelere direnmesini bekleyemeyiz.

Ne Yapabiliriz?

Ülkemiz üzerinde kurumsallaştırılan hegemonik Batılı sosyal bilimlerin, hegemonik kavramsal sistemin sorgulandığı akademik yayınlar teşvik edilmelidir. Şüphesiz bu Batı'dan gelen bilgilere kapalı olmak anlamına gelmiyor ama bağımsız ve eleştirel düşünebilen bir akademik camianın oluşturulması anlamına geliyor. Sadece "aktaran" bir akademik dilden vazgeçip, sorgulayan, teklif eden, üreten akademik mecralar (dergiler, araştırma merkezleri, lisansüstü programlar, sempozyumlar vs.) oluşturabiliriz.

*

Sonuç olarak, bütün bu eksikliklere ve zaafllara rağmen İstanbul Sözleşmesi'ne yönelik muhalefet sürecinin bize öğrettiği önemli bir ders; ses çıkardığımızda, ısrarlı ve sabırlı bir şekilde düşüncelerimizi söylemeye devam ettiğimizde hiç bir şeyin değişmez olmadığıdır. Bu, bütün zaafllarına rağmen bir başarıdır. Bunun daha farklı alanlara yaygınlaştırılması, daha hakkaniyetli ve sahih bir mücadelenin ortaya konulabilmesi mümkündür. Yeter ki, hem karşı ideolojileri dakik bir şekilde takip edebilelim, hem de kendi öz muhasebemizi yapmayı hiç bir aşamada bırakmayalım.